וממזרים (ד). פי' רוח צפונית שכותל שלה מוסלק כלומר שאינה מסובבת לרבי אליעזר: **וכתיב** צפון וימין וכו'. דויגזור על ימין (ה) איכא למימר דבימין ושמאל של אדם מיירי (הג"ה. ועוד נראה שמא (ו) מקרא קמא אין להוכיח שבדרום ימין ולא נאמר איפכא. ע"כ הג"ה): **תנא** בין שהבור למעלה ואילן למטה בו'. איצטריך לאיתויי הך תע"ג דבמתני' נמי תנן בין מלמעלן בין מלמטן מ"מ דאי ממתני' הוה אמינא דאחרוב ושקמה קאי דעלה קאי קמ"ל דבריתא בכל אילן (הגה"ה. ולפרירים דלא גרסינן במתני' בין מלמטן אתי שפיר דאי ממתני' הוה אמינא בין מלמעלן אילן קאי ולא אבור משום דלא מקשי אלא בור מלמעלה ואילן מלמטה אמאי כדפריך אבריתא. עד כאן הגה"ה): **עני** והעשיר הוה. רבותא נקט שהיה עני ולא איבעי (ז) לאסוקי אדעתייהו שיבנה האפדנא אפי' הכי הוזקקו להרחיק משום דהוו גירי דילהו אף על גב דסמך בהיתר אין צריך להרחיק אפי' בגירי דיליה כדתניא (לעיל דף כ:) אם היה רפת בקר קודמת לאוצר מותר וה"ה מנות של נחתומים ובצעין ואין חילוק בין דילה לשאר לפי המסקנא אומר ר"ת דהכא היינו טעמא משום דלא קביעא תשמישייהו כל כך כי הכי דלעיל (הג"ה. ועוד דהכא (ח) משום דבאיסור סמך דכל מרא דמחי מרפי לאחרא. ע"כ הג"ה): לאפומא

לאכסדרה הוא דומה ורוח צפונית אינה מסובבת וכיון שהגיעה חמה אצל קרן מערבית צפונית נכפפת ועולה למעלה מן הרקיע ורבי יהושע אומר עולם לקובה הוא דומה ורוח צפונית מסובבת וכיון שחמה מגעת לקרן מערבית צפונית מקפת וחוזרת אחורי כיפה שנאמר [1]והולך אל דרום וסובב אל צפון וגו' [6]הולך אל דרום ביום וסובב אל צפון בלילה סובב סובב הולך הרוח ועל סביבותיו שב הרוח אלו פני מזרח ופני מערב שפעמים מסבבתן ופעמים מהלכתן הוא היה אומר אתאן לר' אליעזר [2]מן החדר תבא סופה זו רוח דרומית וממזרים קרה זו רוח צפונית מנשמת אל יתן קרח זו רוח מערבית ורחב מים במוצק זו רוח מזרחית והאמר מר רוח דרומית מעלה רביבים ומגדלת עשבים לא קשיא הא דאתיא מטרא בניחותא הא בשפיכותא אמר רב חסדא מאי דכתיב [3]מצפון זהב יאתה זו רוח צפונית [9]שמזלת את הזהב וכן הוא אומר [4]הזלים זהב מכיס אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא מיום שחרב בית המקדש לא הוגשמה רוח דרומית שנאמר [5]ויגזור על ימין ורעב ויאכל על שמאל ולא שבעו וכתיב [6]צפון וימין אתה בראתם ואמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא מיום שחרב בית המקדש אין הגשמים יורדין מאוצר טוב שנאמר [7]יפתח ה' לך את אוצרו הטוב בזמן שישראל (ח) עושין רצונו של מקום וישראל שרויין על אדמתם גשמים יורדין מאוצר טוב בזמן שאין ישראל שרויין על אדמתם אין גשמים יורדין מאוצר טוב אמר רבי יצחק [8]הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין [3]וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום ורבי יהושע בן לוי אמר לעולם ידרים שמתוך שמתחכם מתעשר שנאמר [8]אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד והא רבי יהושע בן לוי אמר שכינה במערב דמצדד אצדודי אמר ליה רבי חנינא לרב [3]אשי כגון אתון דיתביתו בצפונה דא"י אדרימו ומנא לן [7]דבבל לצפונה דארץ ישראל קיימא דכתיב [9]מצפון תפתח הרעה על כל יושבי הארץ: מרחיקין את המשרה מן הירק וכו': תנא רבי יוסי מתיר בחרדל [10]שיכול לומר לו עד שאתה אומר לי הרחק חרדלך מן דבוריי הרחק דבורך מן חרדליי שבאות ואוכלות לגלוגי חרדליי: **מתני'** [11]מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה ובחרוב ובשקמה חמשים אמה בין מלמעלה בין מן הצד אם הבור קדמה [12]קוצץ ונותן דמים ואם אילן קדם לא יקוץ [13]ספק זה קדם וספק זה קדם לא יקוץ [14]ר' יוסי אומר [15]אע"פ שהבור קודמת לאילן לא יקוץ [16]שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו: **גמ'** תנא בין שהבור למטה ואילן למעלה בין שהבור למעלה ואילן למטה בשלמא בור למטה ואילן למעלה קא אזלין שרשין מזקי לה לבור אלא בור למעלה ואילן למטה אמאי אמר רבי חגא בשם רבי יוסי מפני שמחלידין את הקרקע ומלקין קרקעיתה של בור: רבי יוסי אומר אע"פ שהבור קודמת לאילן לא יקוץ שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי [17]אמר רב אשי כי הואן בי רב כהנא הוה אמרינן [18]מודי ר' יוסי בגירי דידיה נאפי יונאה עני והעשיר הוה בנה אפדנא [19]הוו הנך עצורי בשיבבותיה דכי הוו דייקי שומשמי הוה ניידא אפדניה אתא לקמיה דרב אשי א"ל כי הואן בי רב כהנא הוה אמרינן מודי רבי יוסי בגירי דיליה וכמה כדנייד

לאכסדרה. שאין לה דופן רביעית: **לאיזה מסובבת.** במתילה: **למעלה מן הרקיע.** ומהלכת את רוח צפון בגגו של רקיע: **לקובה.** מהל שכולו מוקף: **לקרן מערביות צפונית.** בלילה. שהחמה לעולם מהלכת רוח צפונית בלילה ומן המערב היא פונה לצפון שכך הילוכה מן המזרח לדרום מן הדרום למערב וממערב לצפון: **ומזורח לאחורי כיפה.** דרך חלון: **הולך אל דרום.** היקף היום קרוי הילוך שהוא נתון החלל ואת היקף הלילה קרוי סיבוב שהוא מקיף בחוץ וביום לעולם מהלכת בדרום אפילו ביום קצר אינו מהלך פחות מרוח דרומית: **וסובב אל צפון בלילה.** אף בלילה קצרה של תקופת תמוז אינו סובב פחות מרוח צפונית: **פעמים מהלכתן.** ביום אינו של תקופת תמוז שהיא יוצאה בקרן צפונית מזרחית ושוקעת בקרן מערבית צפונית: **פעמים סובבתן.** ביום קצר שהיא יוצאה בקרן מזרחית דרומית ושוקעת בקרן מערבית דרומית ומהלכת בלילה ג' רוחות: **אתאן לר' אליעזר.** שאמר לאכסדרה דומה: **וממזרים קרה זו רוח צפונית.** שהדופן מוזרת ופרולה: **והאמרת רוח דרומית מעלה רביבים.** וכאן אתה אומר רוח מזרחית מביאה מים: **הא דאתיא מטרא בניחותא.** בא מן הדרום וכי אתיא בשפיכותא בא מן המזרח כדכתיב מים במולק: **לא הוגשמה רוח דרומית.** שהיתה רגילה להביא רביבים טובים: **וכתיב לפון וימין.** אלמא ימין הוא דרום וכתיב ביה רעב: **אם אולרו הטוב.** וסיפא לתת מטר אלרך: **ידריס.** בתפלתו יחזיר פניו לדרום: **וסימניך.** שלח תחליף: **דמצדד אצדודי.** (כ) מעט לצד דרום: **אדרימו.** שהיו פונים לצד ירושלים משום דכתיב והתפללו אליך דרך ארצם וגו' (מלכים ח ח): **עד שאתה אומר לי.** שאני מזיק ועני להרחיק את עצמי אני אומר לך שאתה מזיק: **לגלוגי חרדליי.** פרחי חרדליי: **מתני' חרוב ושקמה.** שרשיהם מרובים: **בין מלמעלה.** שאחד מהן מלמעלן בגובה שיפוע הר והשני בשפולו: **בין מן הצד.** בקרקע שוה: **ונותן דמים.** דכיון דבראשונה נטע שאינו מזיק עד זמן גדול לא חייבוהו חכמים לקוץ בלא דמים (ט) בשביל הזיקא דיחיד: **גמ' שמחלידין.** לשון חלדה דהלכות שחיטה (חולין דף נב.). (י) שמהלכת מתחת לקרקעית הבור: **הלכה כר' יוסי.** שעל הניזק להרחיק את עצמו: **בגירי דיליה.** היכא דמטי ליה הזיקא מתוך ידיו של מזיק ההיא דאמרי' בהבית והעלייה (ב"מ דף קח.) הנהו בי תרי חד דייר עילאי וחד דייר תתאי איפחית מעזיבה וכל אימת דמשי ידיה נפלי עליה דתתאי דכשנופלין מידו ממש על התחתון קרי ליה גירי דיליה וכי פסקי והדר נפלי (ג) לא קרי ליה גירי דיליה: **פאפי יונאה.** כך שמו על שם מקומו: **עצורי.** עולרי שומשמין: **וכמה.** תנוא אפדנא דבעי מרחוקי: לעשות שמן: **בגירי דיליה.** והכא נמי מידיהם הוא בא לו שמכח מבותיהם הוא מרעיד: **וכמה** כדנייד

הגרגשה: צפון. הוא שמאל כדפרשית לעיל: ידרים. כלומר לרוח דרומית: יצפין. יתפלל לרוח צפון: שולחן בצפון. היינו עושר שיעריך שולחנו מחמת עושרו: ומנורה בדרום. היינו חכמה כדכתיב כי נר מצוה ותורה אור: שנאמר ארך ימים וגו'. האי קרא לא אתי לאשמועינן אלא דתורה שהיא חכמה יש בה נמי עושר וכבוד: דמצדד אצדודי. לא מכל וכל לרוח דרומית ולא מהכל לרוח מערבית: אדרימו. כלומר כשתתפללו חזרו פניכם לצד דרום שנאמר והתפללו [אליך] דרך ארצם: **פיסקא** והחרוב והשקמה נ' אמה. ששרשיהן הולכין הרבה: בין מלמעלה. שאם האילן עומד סמוך לבור והבור עמוק עד המים נ' אמה אינו מרחיק ואם לאו מרחיק ובין מן הצד שאם הבור אין עמוק צריך להרחיק האילן מן הבור נ' אמה ותנא בין שהבור מלמעלה של אילן שהבור עומד במקום גבוה והאילן במקום נמוך ובין שהבור כמקום נמוך והאילן במקום גבוה אם אין כ"ה אמה הרחקה מרחיק. והא לא קא מזיק ליה לבור כלל: ומלקין קרקעית של בור. דבפרש לעיל אע"פ שעושה בתוך שלו חייב: יונאה. שם מקום: הנך עצורי. שמכתשין ומעצרין את השומשמין כדי להוציא שמן:

מתוך להרחיק עצמו, הרחק אתה דבוריך מן חרדליך, שאף אתה נקרא מזיק (לעיל יח.). מרחיקין את האילן מן הבור. אם הבור מתפסנין ומקנין כמולא הבור ומחלידין את הקרקע והכמלנים נופלים (ב"מ קיז.) עשרים וחמש אמה. כך שיעור אם הבור מתפסנין והילכין ומקלקלין את מקולי הבור (לעיל יח.). ובחרוב ובשקמה. יש לבן שרשין ימיכין ואילכין מאילנות (ב"מ קיז.). ונותן דמים. ונתן נעל הבור למי האילן לנעל שאילן (לעיל כד:). בין שהבור למעלה ואילן למטה. שאילן נמוך מן הבור, שקרקעית הבור למעה מרשרי האילן, שאילן נטוע בנקעה והבור בהר (שם). שמחלידין את הקרקע. ומעלין עפר ומקלקלין קרקעיתו של בור (שם). מודי ר' יוסי בגירי דידיה. בחיים הבאים לו מיד גופו של בעל הבית ממש (לעיל כב.) אע"ג דאמר על הניזק להרחיק את עצמו, הני מילי היכי דאתם עצמו מזיקו, כגון אילן וכור, שבשעת נטיעתו אינו מזיקו אלא הבורים ומתפסנין מאלינן לאחר זמן, אבל היכי דאתם עצמו מזיקו וזורק כו מליי מוהה הוא לא נגמא דניקון הוא דמיפטר אלא מזיק ממש הוא ואלמ מיעבד לעולם עד ויש זוגג ומזיל (ב"מ קיז.).

פח א טוס"ע מ"ח מ' לד סעיף ב הגג"ה:
פו ב מיי' פ"ח מהל' בית הבחירה הל' ז סמג עשין קסו:
פז ג מיי' פ"י מהלכות שכנים הל' ז סמג עשין סב טוש"ע מ"מ מי' קנה סעיף לב:
פח ד מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעיף לא:
פט ה מיי' שם פי"ח הלכה ג סמג שם טוש"ע שם סעיף טו:

רבינו גרשום

עולם לאכסדרה הוא דומה. מה אכסדרה זו שיש לה ג' דפנות ולא יותר ומסוככת כך העולם: ורוח צפונית. אין לה דופן וראינה מסוככת: וכשחמה מגעת. שהלכה כל היום ועכשיו כשמגעת בלילה בקרן מערבית צפונית נכפפת כאותו רוח צפוני שאינו מסוכך ועולה למעלה מרקיע: ור' יהושע אומר עולם דומה לקובה. כאהל הוא דומה. מה אהל זה מסוככת לכל דפנותיה אף עולם מכל וכל מסוכך וכשחמה זורחת ביום ארוך זורחת ברוח צפונית מזרחית והולכת במזרח דרום עד שמגעת לקרן מערבית צפונית סמוך לחשיכה לקרן צפוני נכנסת בחלון א' בלילה ומקפת וחוזרת אחורי כיפה של עולם וסובב רוח צפונית כל הלילה שנאמר הולך אל דרום ביום בין בימות החמה בין בימות הגשמים. וכן הכי נמי וסובב אל צפון בלילה בין בימות החמה בין בימות הגשמים: סובב סובב הולך אלו פני מזרח ומערב. שפעמים מסבבתן ביום קצר ששוקעת החמה בקרן מזרחית דרומית והולכת כל היום על פני דרום ולא יותר ובלילה נכנסת בקרן דרומית מערבית בחלון אחד וסובבת כל הלילה פני המערב ופני הצפון ופני המזרח עד קרן מזרחית דרומית. ופעמים מהלכתן ביום ארוך שזורחת חמה בקרן צפונית מזרחית והולכת כל המזרח ופני הדרום ופני המערב עד הלילה ובלילה נכנסת בקרן מערבית צפונית וסובבת כל הלילה פני הצפון עד קרן צפונית. מהלכתן ביום ומסבבתן בלילה: הוא היה אומר ר' אליעזר דהא ברייתא אתאן לטעמא דר"א דאמר עולם לאכסדרה הוא דומה: מן החדר תבוא סופה זו רוח דרומית. שדופן שלה אמצעי ופנימי ודומה לחדר: סופה. סערה: וממזרים קרה זו רוח צפונית. שכל העולם ממזרים דרם מים לשם לפי שאין שם דופן והוא תוהו ובהו ומים ואינה מסוככת: קרה. חורף אבל אינו קרייר כל כך. קרח חורף ממש: זו רוח מזרחית. שמרחיבין שם הגשמים להציק. רוח של ניחותא מעלי. בשפיכותא שבא בקשיות ודאי קשה כסופה: לא הוגשמה רוח צפונית. שלא ירדו גשמים לשם: על ימין. זו רוח דרומית: ורעב. משמע פעמים רעב פעמים שבע: ויאכל ולא שבעו. משמע לא שבעו לפי שלא

תורה אור השלם

1 הוֹלֵךְ אֶל דָּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן סוֹבֵב סֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל סְבִיבֹתָיו שָׁב הָרוּחַ: קהלת א ו
2 מִן הַחֶדֶר תָּבוֹא סוּפָה וּמִמְּזָרִים קָרָה מִנִּשְׁמַת אֵל יִתֵּן קֶרַח וְרֹחַב מָיִם בְּמוֹצָק: איוב לז י-י
3 מִצָּפוֹן זָהָב יַאְתֶה עַל אֱלוֹהַּ נוֹרָא הוֹד: איוב לז כב
4 הַזֹּלִים זָהָב מִכִּיס וּכֶסֶף בְּקָנֶה יִשְׁקֹלוּ יִשְׂכְּרוּ צוֹרֵף וַיַּעֲשֵׂהוּ אֵל יִסְגְּדוּ אַף יִשְׁתַּחֲוּ: ישעיהו מו ו
5 וַיִּגְזֹר עַל יָמִין וְרָעֵב וַיֹּאכַל עַל שְׂמֹאול וְלֹא שָׂבֵעוּ אִישׁ בְּשַׂר זְרֹעוֹ יֹאכֵלוּ: ישעיהו ט יט
6 צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה בְּרָאתָם תָּבוֹר וְחֶרְמוֹן בְּשִׁמְךָ יְרַנֵּנוּ: תהלים פט יג
7 יִפְתַּח יְיָ לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: דברים כח יב
8 אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: משלי ג טז
9 וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה עַל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: ירמיהו א יד

גליון הש"ס

נמרא שמולת את הוהב. עי' יומא עב ע"ב תד"ה ולא: **רש"י** ד"ה ונותן בו' בשביל הזוקא דיחיד. עיין לעיל דף יח ע"ב תוס' ד"ה ואי:

הגהות הב"ח

(א) נב' אם אולרו הטוב בזמן שישראל שרוין על אדמתם כל"ל ואינה עושים לוגוי של מקום וישראל נמחק: (ב) רש"י ד"ה דמצדד אצדודי מטה לצד דרום: (ג) ד"ה בגירי דיליה וכו' והדר נפלי כגון דמגגדרי לא קרי ליה: (ד) תוס' ד"ה וממזרים קרה זו רוח צפונית פי' שכותל שלה כל"ל: (ה) ד"ה וכתיב וכו' על ימין ליכא להוכיח דאיכא למימר דבימין: (ו) בא"ד שמא דממקרא קמא אין להוכיח שדרום ימין: (ז) ד"ה עני וכו' ולא איבעי להו לאסוקי וכו' אע"ג דבסמך וכו' נחתומין ושל לגנין: (ח) בא"ד דהכא שאני משום דבאיסור וכו' מרא ומרא דמחי מרפי לאחרא דהוה דומיא דבור ע"כ הג"ה:

מוסף רש"י

שלחן בצפון. כדכתיב (שמות כה) וסמלתן מתן על לגלג לפון, ומנורה בדרום. כדכתיב (שם) ואת המנורה נוכח הסלתן (רשב"ם קמז.). עד שאתה אומר כו'. שעל

ג) [נקמן קמז. יומא כא: מנחות פו:]. **ד)** [ביצה ו.]. **ה)** [לעיל יח.]. **ו)** ב"מ קיח. [לעיל יח.]. **ז)** [לעיל כד:]. **ח)** [לעיל כד:]. **ט)** [לעיל יח:]. **י)** [לעיל יח: כב:]. **כ)** [לעיל כב: ב"מ קיח.]. **ל)** ב"ל דהולכתא.

כדנייד נכתמא אפומא דחצבא. שאם יניחו כד על החומה וכיסויה עליה ינוע הכיסוי ממנה הרעדה: **רקחא.** מה שמנערין מן הפשתן: **מאי שנא מזורה.** בשבת דחייב ואע"פ שהרוח מסייעתו חשיב ליה עושה מלאכה אלמא גירי דיליה מינהו: **היינו זורה ורוח מסייעתו.** כי היכי דלענין שבת הוי כחו לענין נזקין נמי כחו חשיב ליה: **ולרבינא מאי שנא כו'.** בשלמא זורה ורוח מסייעתו לא הויא ליה פירכא דקסבר ממונא מאיסור שבת לא ילפינן דהתם מלאכת מחשבת אסרה תורה[ח]) וכה"ג מתרצינן ליה להא פירכא בב"ק בהכונס לאן לדיר (דף ס.): **גן.** איטוגלייל"א היוצאת מן הנכרל כשהפטים מכה עליו: **חייב.** והרי הוליכן הרוח: **ניחא ליה דליזיל.** לאוץ שלא ידליק את ביתו: **מתני' סמוך לשדה חבירו.** בין שדה הלבן בין שדה האילן. וטעמא כדי עבודת הכרם שכשיחרוש את אילנותיו לא יהא צריך להכניס מחרישתן לתוך שדה חבירו: **מעמיק.** להן בעל השדה שיצאו לתוכו: **קולן.** בעומק ג' טפחים: **והעליס שלו.** בגמרא [ע"ב] מפרש של מי: **גמ' אבל בכבל שני אמות.** שמחרישתן קלה: **פרדיסא.** כרם: **והא ארחיקי לי.** ד' אמות: **שכחה בדי.** כך שמו: **אשכחיה.** רב פפא לרב הונא דקא חפר וקייץ ברשין: **מאי האי.** אמאי קיילתא: **אמרי ליה כולהי.** הבאתי לו ראיות הרבה שלא יקון: שהמזיקו

[א]כדנייד נכתמא אפומיה דחצבא דבי בר מריון בריה דרבין כי הוה נפצי כיתנא הוה אזלא רקתא ומזקא אינשי אתו לקמיה דרבינא אמר להו כי אמרינן מודה ר' יוסי בגירי דיליה הני מילי דקא אזלא מכחו הכא זיקא הוא דקא ממטי לה מתקיף לה מר בר רב אשי מאי שנא [ב]מזורה ורוח מסייעתו אמרוה קמיה דמרימר אמר להו [ג]היינו זורה ורוח מסייעתו ולרבינא מאי שנא [ד]מגץ היוצא מתחת הפטיש והזיק [ה]דחייב לשלם התם ניחא ליה דליזיל הכא לא ניחא ליה דליזיל: **מתני'** [ו]**לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות אחד גפנים ואחד כל אילן** [ז]**היה גדר בינתים** [ח] **זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן** [ט]**היו שרשים יוצאים לתוך של חבירו מעמיק ג' טפחים כדי שלא יעכב את המחרישה** [י]**היה חופר בור שיח ומערה קוצץ ויורד והעצים שלו:**

גמ' תנא [יא]**ארבע אמות שאמרו כדי עבודת הכרם אמר שמואל לא שנו** [יב]**אלא בארץ ישראל** [יג]**אבל בבבל שתי אמות תניא נמי הכי לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אלא אם כן הרחיק ממנו שתי אמות והא אנן תנן ארבע אמות אלא לאו כדשמואל שמע מינה ואיכא דרמי לה מירמא תנן לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות והתניא שתי אמות אמר שמואל לא קשיא כאן בארץ ישראל רבא בר רב חנן הוו ליה הנהו דיקלי אמיצרא דפרדיסא דרב יוסף הוו אתו צפורי יתבי בדיקלי ונחתי בפרדיסא ומפסדי ליה א"ל** [יד] **זיל קוץ א"ל והא ארחיקי לי א"ל ה"מ לאילנות אבל לגפנים בעינן טפי והא אנן תנן אחד גפנים ואחד כל אילן א"ל ה"מ אילן לאילן וגפנים לגפנים אבל אילן לגפנים בעינן טפי א"ל אנא לא קייצנא** [טו]**דאמר רב** [טז]**האי דיקלא דטעין קבא אסור למקצייה ואמר ר' חנינא** [יז]**לא שכיב שכחת ברי אלא דקץ תאנתא בלא זימניה מר אי ניחא ליה ליקוץ רב פפא הו"ל הנהו דיקלי אמיצרא דרב הונא בריה דרב יהושע אזל אשכחיה דהוה חפר וקא קאיץ שרשיו אמר ליה מאי האי אמר ליה תנן היו שרשים יוצאים לתוך של חבירו מעמיק שלשה כדי שלא יעכב המחרישה אמר ליה הני מילי שלשה מר קא חפר טפי אמר ליה אנא בורות שיחין ומערות קא חפרנא דתנן היה חופר בור שיח ומערה קוצץ ויורד והעצים שלו אמר רב פפא אמרי ליה** [יח] **כולהי ולא יכילי ליה**

עד

מנמייה דאפילו לר' יוסי מרחיקין אע"ג דהיא גופה ממטיא נפשה (ו) כמר בר רב אשי ומיהו התם משום דזימנין דבהדי דנח כו' כדקאמר לעיל אבל קשה מעורבין לעיל (דף כג.) דאמר רב יוסף אפיקו לי קורקור מהכא וי"ל דגמרא לא סבר לה כרבינא דר"ת פוסק כמר בר רב אשי וכאמימר ועוד אומר ר"י דבעלי חיים שאני דאמירי טפי מרוח דכח אחר מעורב בהן כדאמרינן בבבא קמא (דף ו.): **מאי שנא** מזורה ורוח מסייעתו. ורבינא לא חשיב לה פירכא דסבר כי היכי דלא גמרינן משבת לענין תשלומין כדאמרינן רב אשי בהכונס (ב"ק דף ס. ושם) דגבי שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה אבל הכא גרמא הוא וגרמא בנזקין פטור הכי נמי לא גמרינן מהתם שיהא חייב להרחיק ומר בר רב אשי סבר נהי דחיוב תשלומין לא גמרי לענין הרחקה דליחשב גירי דיליה גמרינן שפיר כיון דגרמא בנזקין אסור: **ורבינא** מאי שנא מגץ. וא"ת ואמאי קאמר ורבינא לאמימר נמי תיקשי לענין חיוב תשלומין מאי שנא מגץ וי"ל משום הכי נקט רבינא דאמימר הוי מלי לדחויי דה"ל (ח) חייב לדידיה בתשלומין דלגמרי מדמה לה לזורה ורוח מסייעתו:

אחד גפנים ואחד כל אילן. מתוך פ"ה לעיל (דף יח.) משמע דנקט אחד גפנים משום דשייך בהו כלאים דהכיא ראיה מכאן דכשיש גדר ליכא איסור כלאים וזה סומך לגדר מכאן ואין נראה דשדה חבירו דקתני הכא על כרחך לאו בשל זרעים אילי דהא מוקמי' בגמ' דמתני' אילנות לאילנות וגפנים לגפנים אבל אילנות לגפנים בעי טפי משום ליפרי ומהאי טעמא גפנים לזרעים בעי טפי אלא דנראה דנקט אחד גפנים ואחד כל אילן דלא תיקון אדעתי' למימר דשיעור ד' אמות דמתני' דוקא בגפנים שמלינו בהם שיעור זה במקום אחר לענין כלאים: **אבל** בבבל ב' אמות. תימה דבפרק המוכר את הספינה (לקמן דף פד: ושם דף פג.) גבי קנה ג' קנה קרקע דאמר רב יוסף עובדא הוה בדורא דרעותא כו' משמע מהתם דבבבל נמי בעינן ד' אמות דבבבל הוה מעשה וא"ל דבהכיא דורא דרעותא היה להם מחרישה גדולה כמו בארץ ישראל: **אבל** בגפנים בעי טפי. והוא כשנטע דקליס כשהם גבוהים אבל אם נטע גרעין לא דממילא קא גדל ולא גירי דיליה הוא: **אנא** לא קייצנא דאמר רב כו'. וא"ת והתנן במתניתא דקוץ ונותן דמיס וי"ל דאיכא לאוקמי בחילון סרק אבל קשה דאמרינן בהחובל (ב"ק דף לב.) גבי הנהו דיקלי דמכחשי בגופני הוו דקאמר למחר אייתי לי מקורייהו אלמא משום היזק גפנים מותר לקוץ דקליס ויש לפרש דשאני התם שיותר מדאי היו מכחישים בגפנים עד דהוה טעים בהו טעמא דחמרא:

מ) [ב"ק ס.], כ) [שם סב: וש"נ], ג) [לעיל יח.] לקמן פג., ד) [לעיל יח.], ה) [שם], ו) ב"ק לא:, ז) [שם מ"ש], ח) [חגיגה י:],

הגהות הב"ח

(א) במשנה זה סומך לגדר. נ"ב ע"ל דף י"ח דהיינו דוקא בחפפוקי לומא: (ב) גמ' א"ל רב יוסף אל קוץ: (ג) שם אמרי ליה מכולהו ולא יכילנא ליה: (ד) תוס' ד"ה דקא יכו' ירוח מסייעתו: (ה) בא"ד שלא הגן ויתרחק: (ו) בא"ד ולא לאו הדרה: (ז) בא"ד אע"ג דהיא נופא ממטיא נפשה ומיהו התם משום דזימנין דבהדי דמנח כו' כל"ל ומיהו כמר בר רב אשי נמתק: (ח) ד"ה דיכיא כו' וכו' דה"ל דחייב:

מוסף רש"י

מזורה ורוח מסייעתו. דחייב משום מלאכה בשבת אע"פ שהרוח מסייעתו בשהוא מנהיג התנועה בכחות שקורין פליי"א (ב"ק ס.). גיץ. ניצוץ, אינטיגיל"ש, היוצא מתחת הפטיש. קורנס של נפחים (שבת כא.). אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות. כדמפרש טעמא כדי עבודת הכרם, שהיו חורשים הכרם בחרישה, יכן בשבת הצליר ביצרין חותם בטבעות יצרין לתן מקום פנוי לרבע אמות, שלא יכנס עבודת מחלשתו בקרקע חבירו (לעיל יח.). היה גדר בינתים. שאינו מזיקו עוד לעבודת הכרם, זה סומך אילנות לגדר מכאן וזה סומך אילנות לגדר מכאן, ואי נמי אחד מכן שדה לגן אין כאן כלאים, כדאמר בעבודין (יא.), אם נפנים מכאן מותר לזרוע כאן, גבי נעץ הרבע קונדיסין ומתח זמורה על גניהן דדמיא לגורת הפתח (לעיל יח.) דגבי כלאים היכרא היא דבעינן דלא בהרי ערבוב, דהא אכלאים קפיד קרא, אבל לעיקר לא חיישינן אפילו בכלאי הכרם לתורייתא, כדאמן זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן ואע"ג דיקרי מתמאי (שבת פד.).

עין משפט נר מצוה

צ א מרי פי"א מהל' מכיס הלכה ג טוש"ע מ"מ סמנ עשין סב טוש"ע מ"מ ס' קנה סעיף טו:

צא ב מרי' סס הל' ז וסמנ סס טוש"ע סס סעיף לד:

צב ג מרי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הל' יא סמנ עשין סח טוש"ע מ"מ מ' שפד סעיף כ:

צג ד ה מרי' פ"י מהל' שכנים הל' ח סמנ עשין פב טוש"ע מ"מ מ' קנה סעיף כה:

צד ו ז מרי' סס הל' ז טוש"ע סס סעיף ל:

צה ח ט מרי' סס הל' ח טוש"ע סס סעי' כה:

צו י מרי' סס טוש"ע סס יומין בהג"ה ומ"מ:

צז כ מרי' פ"ו מהלכות מלכים הל' ט סמנ לאוין רכט [ופרש אלפס ב"ק סמוך לסוף פרק החובל דף לד: ועי' ע"ז בי"ד מ' קטז ס"ק ו]:

לעזי רש"י

איטנצייל"א [אישטינציל"א] ניצוצות.

רבינו גרשום

וכמה נייד. דאמרי' דליהוו הני עצירי חייבין: כי היכי דנייד נכתמא אפומיה דחצבא. כלומר ו) היכסה שמכסין ממנו הקיקל: רקחא. שלועזין אריש"א. אבל הכא גבי הנהו רקחא אינו חייב משום דהוי ליה גירי דידיה דזיקא הוא דקא ממטי ליה ואינו חייב: מ"ש. מהא דתנן גבי שבת באבות מלאכות דהביכא דזורה תבואתו והרוח מסייעתו לדחות התבן דהוי חייב הכא נמי היכא דרוח ממטי לה אמאי אינו חייב. אמר ליה מרימר ודאי בדקתא חייב דהיינו כזורה ורוח מסייעתו דחייב לענין שבת. ולרבינא מייתי תו קושיא מ"ש מגץ היוצא כו'. דלעולם אין דליקה בלא רוח ואפ"ה חייב הכא נמי מאי שנא (ומאי שנא). התם גבי גץ מש"ה חייב דניחא ליה דליזיל מביתו אבל הכא גבי רקתא לא ניחא ליה דליזיל דהוא צריך נמי לרקתא לצורך שום דבר מש"ה הואיל דלא קא אזיל מכוחו דזיקא קא ממטי ליה פטור: **פ"שקא** כדי עבודת הכרם. כדי כלי בקר וצמדו שלא ירוש שדה חבירו. לא שנו דבעינן ד' אמות אלא בארץ ישראל שרגילין לחרוש שדה אילן בשוורים ומפני חוזק הקרקע אבל בבבל שחורשין בחמורים או חופרין בבי' אמות הרחקה סגי: דפרדיסא. גפנים: והא ארחיקי ליה. ד' אמות: הני מילי באילנות. משדה אילנות: אחד שדה גפנים ואחד שדה אילן. אין מרחיקין אלא ד' אמות: אסור למקצייה. דכתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות: שכחת. הכי שמיה דבריה: תאלי. אילנות: אזל רב פפא אשכחיה לרב הונא אמר ליה מאי האי. דקצצת שרשי: שמעכבין לי. חרישתי: מר קא חפר טובא. וקא קצץ שרשין למטה מגי' טפחים: אמרי ליה מכולהו. שהבאתי לו ראיות מכמה מקומות ולא יכלי ליה:

ו) כ"כ הרמב"ם מהל' שכנים פ"ד ה"ט:

עד דאמרי ליה **הא דאמר רב** יהודה מיצר שהחזיקו בו'. תימה מאי מייתי מרב יהודה דרבים שאני דאי לאו הכי קשיא מתני' דקתני קולץ ויורד ופירש ר"ח וריב"ם דרבים החזיקו במצריה דרב הונא וברשותו דאי לאו הכי אין מחזקתו מועלת כדמשמע בהמניח (ב"ק דף כח. וסס) ואמת רב הונא וקא חפר ברשות הרבים וקלץ שרשים דרב פפא ומשום הכי פריך מדרב יהודה דכיון שהחזיקו בו רבים אינו רשאי לחפור והא דקאמר אמאי לא אמרי ליה כאן בתוך שש עשרה אמה וכו' ה"פ כלומר כי קאמר רב יהודה מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ה"מ תוך ט"ז אמה אבל חוץ לט"ז אמה מותר לקלקלו כיון שמניח ט"ז אמה כדין רשות הרבים ובסוף חזקת הבתים (לקמן דף ס:) דאסר רבי יוחנן לאדם שכנס תוך שלו להחזיר כתלים במקומן מע"ג דאיכא רווחא כדמשמע) התם אליבא דר"ל הכא איכא רווחא רווחא דקאמר התם (ד) שאינו סותם כל רשות הרבים אבל איכא רווחא ט"ז אמה אבל אי איכא רווחא ט"ז אמה מודה רבי יוחנן דמותר לקלקלו ומחזיר כתלים למקומן כדאמר הכא ומיהו קשה מאי קאמר רב פפא אמרי ליה מכולהי מאי כולהי ומפרש ה"ר מנחם דמכולהי היינו מכל הני דתנן) אם האילן קדם לא יקוץ ספק כו' ולא יכלי ליה שהיה דומה אותו דמייתי באילן עצמו אבל הארשים יקוץ ור"ת מפרש דרב הונא היה קולץ ולוקח הארשים לעצמו וא"ל רב פפא מאי האי דלומר למה אתה לוקח הארשים לעצמך א"ל דתנן קולץ ויורד וכיון שבדין אני קולץ כמו כן יהו העצים שלי ואמרי ליה מכולהי היינו הכהו דמייתי הכא והיא דמייתי לקמן שרשי אילן הדיוט הבאים כו' דמיניה מוכח לקמן דהעצים שלו דקתני במתני' היינו של בעל האילן ולא יכלי ליה שדחה לו כדדחי ליה לקמן עד דא"ל מרב יהודה כו' דנהי שלא תועיל חזקתי כחזקת רבים לענין שלא תהא רשאי לקוצצו לענין זה מיהא תועיל שיהו העצים שלי ומסיק אמאי לא אמרי ליה חוץ לשש עשרה יש להיות העצים שלי כדאמר רבינא לקמן כאן תוך שש עשרה כו':

אלא הכא בגידולין הבאין לאחר מבאן. ויש ספרים דגרסי מידי איריא הא בגידולין וכל זה מדברי המקשה כלומר על כרחך לא תוכל לפשוט מכאן דבגידולין הבאין לאחר מכאן אייר ואי בתר אילן אזלינן ריש אשמועינן דאין נהנין וסיפא אשמועינן דאין מועלין ואי בתר קרקע אזלינן ריש אשמועינן דאין מועלין וסיפא דאין נהנין בגידולין וא"ת הניחא בגא דאשמועינן דאין מעילה בגידולין נשמעינן של הקדש הבאין בשל הקדש דהוי רבותא טפי וי"ל דנקט הכי משום אידך בגא דאשמועינן דאין נהנין דהוי רבותא טפי שאין הכל של הקדש ור"ת לא גרים אלא והמתרץ הוא דקאמר הכי דמוקי סיפא דאין מי בתר קרקע אזלינן וריש אשמועינן דאין מעילה בגידולין ליתי ריש של הקדש בשל הקדש דאין מיושב כל כך לומר תנא ריש אגב סיפא כמו תנא סיפא אגב ריש: **רבינא** אמר **לא קשיא כאן** תוך ט"ז אמה דבתר אילן אזלינן וסיפא תוך לט"ז אמה דבתר קרקע אזלינן ואם תאמר וליתני אידי ואידי תוך ט"ז ליתני סיפא מועלין אי נמי אידי ואידי אחר ט"ז וליתני בריש מועלין וי"ל דתנא הכי לאשמועינן דבתרוייהו אין בתוך ט"ז אמה אין נהנין ולא מועלין: **גזלן הוא ואין מביאין ממנו בכורים.** פי' ר"ח משום דאין מביאין גזל על גבי המזבח שנאמר אני ה' שונא גזל בעולה (ישעיה סא) וכתיב והבאתם גזול וגו' (מלאכי א) ולית לן דעולה דהא בהדיא פסקינן כרבי יוסי דאמר זה מוטב בתוך שלו כו' וא"ת לפירושו עולה כמאן סבר דכרבנן נמי לא הוי דרבנן לא בעו הרחקה אלא ד' אמות ועולה שם עשרה אמה וי"ל דעולה הוי מוקי מתניתין בגונא דדמוקי לה בריש פירקין ולהכי לא בעי אלא ד' אמות ומיהו קשיא לרבי יצחק דפריך לקמן לעולה מהקונה אילן וקרקעו מביא וקורבן מאי לאו כל שהוא ומאי קושיא שאני התם שקנאו ולא הוה גזלן ונראה כפי' הקונטרס דאע"ג דמותר לסמוך אין מביאין ממנו בכורים דבעינן אשר תביא מארצך ולקמן דאמר אילן הסמוך מביא וקורבן שעל מנת כן המחיל יהושע את הארץ לא קאמר שעל מנת כן המחיל שיהא מותר לסמוך דבלאו הכי שרי אלא על מנת כן המחיל שיהא חשוב כמו מארצך ויכול לומר (ה) אשר נתת לי: **עשר** נטיעות המפוזרות בו'. בסוכה (דף נד.) אמר עשר נטיעות וערבה ויסוד המים הלכה למשה מסיני ודוקא עשר לתוך בית סאה אבל פחות אין צריכין חריסה כל כך וכן נמי אם היו בבית סאה יותר מעשר נטיעות אין חורשין לפי שעומדין ליעקר:

כמה

עד דאמרי ליה הא[ו] דאמר רב יהודה מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו לבתר דנפק אמר אמאי לא אמרי ליה כאן בתוך שש עשרה אמה כאן חוץ לשש עשרה אמה: היה חופר בור שיח ומערה קוצץ ויורד והעצים שלו (וכו'): בעא מיניה יעקב [ז]הדייבא מרב חסדא עצים של מי אמר ליה תניתוה [ח]אשרשי אילן של הדיוט הבאין בשל הקדש לא נהנין ולא מועלין אי אמרת בשלמא בתר אילן אזלינן משום הכי לא מועלין אלא אי אמרת בתר קרקע אזלינן אמאי לא מועלין אלא מאי בתר אילן אזלינן אימא סיפא [ט]של הקדש הבאים בשל הדיוט לא נהנין ולא מועלין ואי בתר אילן אזלינן אמאי לא מועלין מידי איריא בגידולין הבאין לאחר מכאן עסקינן וקא סבר אין מעילה בגידולין רבינא אמר לא קשיא [י]כאן בתוך שש עשרה אמה כאן חוץ לשש עשרה אמה: אמר עולא אילן הסמוך למצר בתוך שש עשרה אמה גזלן הוא ואין מביאין ממנו בכורים מנא ליה לעולא הא אילימא [יא]מדתנן [יב]עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה כמה הוו להו תרי אלפין וחמש מאה גרמידי לכל חד וחד כמה מטי ליה מאתן וחמשין הא לא הוי דעולא ואלא [יב]מדתנן [יג]שלשה אילנות של ג' בני אדם הרי אלו מצטרפין וחורשין כל בית

שהחזיקו בו רבים. לעשותו להן דרך לאסור לקלקלו אע"פ שהוא של יחיד. ואתא נמי הא אחזיקי ליה: **לבתר דנפק.** רב פפא: **אמר.** רב הונא אמאי לא אמרי ליה: **בתוך שש עשרה אמה.** לאילן הוא חזקה לאילן אבל חוץ לשש עשרה אמה אין חזקתו חזקה שאע"פ שארשיו מתפשטין כ"ה אמה אינן יונקין אלא בתוך ט"ז אמה סמוך לאילן וכדאמרינן לקמן ואתא (ח) הוא חוץ לט"ז אמה קיילנא: [ט]**הדייבא.** דמן הדייב: **לא נהנין.** מדרבנן: **ולא מועלין.** אם נהנה לא מעל אלמא לא קדשי: **מידי איריא.** מסקנא דקושיא הוא. כלומר מכולה לאו איריא היא לא למשמע מינה בתר אילן ולא למשמע מינה בתר קרקע דטעמא משום דהנך ארשים גידולים הבאים לאחר שהוקדש האילן הוא ואיכא למ"ד בתמס' מעילה (יג.) אין מועלין בגידולין אפי' ארשי הקדש בשדה הקדש: לא נהנין אילטריכא ליה: **רבינא אמר ל"ק.** ריש"ל דקתני בתר אילן אזלינן היינו בתוך ט"ז אמה וסיפא דקתני של הקדש בתוך של הדיוט לא מועלין היינו חוץ לט"ז: **גזלן הוא.** שיונק משדה חבירו: **ואין מביאין ממנו בכורים.** אין לריך להביא ממנו בכורים דבעינן דאשר תביא מארצך (דברים כו): **עשר נטיעות מפוזרות בבית סאה.** לאכלו ולרחבו כולן בשוה יונקות מכל בית סאה וכולם) לריך להם ומותר לחורשו ערב שביעית עד ראש השנה שהלכה למשה מסיני הוא. ובית סאה חמשים אמה על חמשים אמה שאצר המשכן קרוי בית סאתים והוא מאה על חמשים: **כמה הוי להו.** בית סאה כי עבדת (ב) להו לעומה של אמה רוחב: **תרי אלפים וחמש מאה גרמידי.** שהרי יש כאן ג' לעומות של חמשים אמה ועולות לאלפים וחמש מאות אמה חלוק אותן לעשר אילנות תמצא לירוף קרקע יניקת כל אילן ואילן בין הכל מאתן וחמשין אמה אורך באמה רוחב: **הא לא הוי כדעולא.** דשיעור עולא נפיש דאמר דאילן יונק שם עשרה (ג) לכל לד הרי ל"ב על ל"ב עשה מהן לעומה אחת של אמה רוחב כאצר עשית מבית סאה תמצאהו של אלף וכ"ד אמה שהרי יש כאן שלשים ושתים לעומות כל אחת ואחת ל"ב אמה: **ואלא מדתנן שלשה אילנות** ומפוזרין בבית סאה לאלרכו ולרחבו בשוה אע"פ [ד]שאינו של אדם אחד אלא של שלשה בני אדם מצטרפין להיות שדה אילן ולחרוש כל בית סאה בשבילן ערב שביעית עד עלרת כדין שדה אילן ואם לאו אין חורשין אלא כל אחד כדי לרכו דהיינו תחתיו וחוצה לו כמלא אורה וסלו והשאר הוי שדה הלבן ואין חורשין אותו אלא עד הפסח:

בית

מעילה בגידולין והא דלא נקט דשל הקדש בשל הקדש משום דבעי למינקט דומיא דריש אילן דאין הכל להקדש אלא חד להקדש וחד דהדיוט אבל אי בתר קרקע אזלינן וריש אשמועינן דאין מעילה בגידולין ליתי ריש של הקדש בשל הקדש דאין מיושב כל כך לומר תנא ריש אגב סיפא כמו תנא סיפא אגב ריש: **רבינא** אמר **לא קשיא כאן** תוך ט"ז אמה דבתר אילן אזלינן וסיפא תוך לט"ז אמה דבתר קרקע אזלינן ואם תאמר וליתני אידי ואידי תוך ט"ז וליתני סיפא מועלין אי נמי אידי ואידי אחר ט"ז וליתני בריש מועלין וי"ל דתנא הכי לאשמועינן דבתרוייהו אין בתוך ט"ז אמה לא נהנין ולא מועלין: **גזלן הוא ואין מביאין ממנו בכורים.** פי' ר"ח משום דאין מביאין גזל על גבי המזבח שנאמר אני ה' שונא גזל בעולה (ישעיה סא) וכתיב והבאתם גזול וגו' (מלאכי א) ולית לן דעולא דהא בהדיא פסקינן כרבי יוסי דאמר זה מוטב בתוך שלו כו' וא"ת לפירושו עולא כמאן סבר דכרבנן נמי לא הוי דרבנן לא בעו הרחקה אלא ד' אמות ועולא שם עשרה אמה וי"ל דעולא הוי מוקי מתניתין בגונא דדמוקי לה בריש פירקין ולהכי לא בעי אלא ד' אמות ומיהו קשיא לרבי יצחק דפריך לקמן לעולא מהקונה אילן וקרקעו מביא וקורבן מאי לאו כל שהוא ומאי קושיא שאני התם שקנאו ולא הוה גזלן ונראה כפי' הקונטרס דאע"ג דמותר לסמוך אין מביאין ממנו בכורים דבעינן אשר תביא מארצך ולקמן דאמר אילן הסמוך מביא וקורבן שעל מנת כן המחיל יהושע את הארץ לא קאמר שעל מנת כן המחיל שיהא מותר לסמוך דבלאו הכי שרי אלא על מנת כן המחיל שיהא חשוב כמו מארצך ויכול לומר (ה) אשר נתת לי: **עשר** נטיעות המפוזרות בו'. בסוכה (דף נד.) אמר עשר נטיעות וערבה ויסוד המים הלכה למשה מסיני ודוקא עשר לתוך בית סאה אבל פחות אין צריכין חריסה כל כך וכן נמי אם היו בבית סאה יותר מעשר נטיעות אין חורשין לפי שעומדין ליעקר:

כמה

עין משפט נר מצוה

צח א **ב** מיי' פ"ה מהל' מעילה הלכה ו:

צט ג מיי' שם ופ"י מהל' שכנים הל' ז: סמג עשין פב טוש"ע מ"מ סי' קנה סעיף ב:

ק ד מיי' פ"ג מהלכות שמיטין הל' ה סמג לאוין רסז:

קא ה מיי' שם הל' ב:

רבינו גרשום

מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו. ואבותי ואבות אבותי החזיקו בו כמכמה שנים: לבתר דנפק רב פפא אמר רב הונא אמאי לא אמרי ליה כאן בתוך שש עשרה. סמוך למיצר אם נטוע ויוצאין שרשין מתחת ונכנסין לשדה חבירו קוצץ ויורד וכאן חוץ לט"ז אמה שהרחיקו כדין ושוב נכנסין שרשיו מתחת לשדה חבירו אמר רב יהודה דאסור לקלקלו:

פיסקא הבאין בשל הקדש בשדה הקדש לא נהנין מהן מן השרשין לכתחלה [ה] אבל הנהנה מהן כדין הקדש היינו דלא מועלין דבתר אילן אזלי דשל הדיוט הוא משי"ה מה שקוצצין מן השרשים יתן לבעל האילן: ושל הקדש. אילן הקדש: לעולם בתר אילן אזלי שרשים. ואמאי אין מועלין בסיפא משום דאותן השרשים של הקדש שבאין בשדה הדיוט בגדולין של הקדש הבאין לשדה הדיוט לאחר שהוקדש עסקינן ומש"ה אין מועלין דסכר אין מועלין בגידולין כו דאמר אבותי הקדישו קירות ואנו נתיר גמזיות: ורבינא אמר. לעולם בתר אילן אזלינן ומש"ה לא מועלין ודקא קשיא לך בסיפא אמאי לא אזלינן בתר אילן ומועלין הא לא קשיא דרישא משום הכי אין מועלין דנטוע הוא בפחות מט"ז אמה סמוך למיצר אע"ג דאיכא למימר דיניק הוא משל הקדש מועלין השרשין עיקרו בתר אילן אבל סיפא דקתני אילן של הקדש לא מועלין משום דחוץ מט"ז אמות הוא נטוע דליכא למימר דמשרשי הקדש הן דהואיל שהוא רחוק כל כך מי שקוצץ אותן שרשין שהן לסוף ט"ז אמה אין מכחיש כלום באילן מש"ה אין מועלין. ומתני' דקתני העצים של מי אם בתוך ט"ז אמה חופר וקוצץ הן של בעל האילן ואם חוץ לט"ז אמה חופר וקוצץ הן של בעל [הקרקע]: אמר עולא אילן הסמוך למצר של שדה חבירו בתוך לט"ז אמה. שרשיו יונקין משדה חבירו ואין מביא מפירותיו ביכורין ראין יכול לקרות את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לפי שיונק משדה אחרים: מנא ליה לעולא הא. דאילן יונק מכל צידיו עד שש עשרה אמה אלילא מדתנן במס' שביעית עשר

ה) ר"ל לכתחילה כדין הקדש אבל הנהנה מהן לא מועלין דבתר אילן אזלין: ו) כ"ה לשון הגמ' בפסחים דף נ ע"ב:

מסורת הש"ס

ו) ב"ק כח. לעיל יב. ע"ש ולקמן ס: ולף ק.. **ז)** בס"י אימא הדייבא, **ג)** מעילה יג.; **ד)** שביעית פ"ש מ"ו, **ה)** ג"ז שם מ"ה, **ו)** בס"י מדיינא, **ז)** [וכולו רש"ש], **ח)** ל"ל שאינן, **ט)** ל"ל כדתניא התם. רש"ש, **י)** ל"ל והכיא דתנן. רש"ש,

גליון הש"ס

תוס' ד"ה גזלן כו' דאע"ג דמותר לסמוך. עיין כר"ש ריש בכורים:

הגהות הב"ח

(א) רש"ל ד"ה בתוך שם וכו' ותא"ת חוץ כל"ל ותיבת הוא נמחק: **(ב)** ד"ה כמה וכו' כי עבדת ליה לעומה אחת של אמה: **(ג)** ד"ה הא לא כו' שם עשרה אמה לגל: **(ד)** תוס' ד"ה עד דאמרי ליה הא דאמר רב יהודה וכו' דקאמר התם היינו שאינו סותם: **(ה)** ד"ה גזלן וכו' ויכול ליטר מן האדמה אשר נתת לי:

מוסף רש"י

מיצר שהחזיקו בו רבים. שהעיזבו ותקנוהו להלוך והבעלים ידעו ושתקו, אסור לקלקלו. דומה לרבים מחל (דשבים לקמן ק:). **שרשי אילן של הדיוט הבאין בשל הקדש לא נהנין ולא מועלין.** לאילנו בתר אילן ואילן בשל הדיוט קאי (מעילה יב:). **של הקדש הבאין בשל הדיוט לא נהנין.** הואיל ועיקרו קאי בשל הקדש (שם).

רבינו גרשום (המשך)

נטיעות המפוזרין בתוך בית סאה לפי שהנטיעות הן בחורות צריך לתקן ערב ששית הנכנסת לשביעית כדי שלא יתקלקלו לפי שאין חורשין בשביעית והיו חורשין כל בית סאה (שהן נטיעותיהן) בשבילן לי יום קודם לראש השנה ועד ראש השנה דהכי קי"ל ערב שביעית דהיינו שנה ששית הנכנסת בשביעית לא חורשין כלל כי אם שדה לבן עד הפסח ושדה אילן עד העצרת אבל שדה נטיעות שבחורות נינהו היו חורשין שלשים יום לפני ראש השנה כדכתיב בחריש ובקציר תשבות אם אינו ענין לשביעית עצמה שכבר נאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה וכו' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור תנהו ענין לחריש ולקציר של שנה ששית הנכנסת לשביעית שאינו ראשי לקצור ולחרוש לצורך שביעית ולא בשביעית לצורך שמינית אבל הני נטיעות כדי שלא יתקלקלו היו חורשין עד ראש השנה שנכנסת שביעית:

בית סאה בשבילן (א) כמה הוו להו תרי אלפי וה' מאה גרמידי בכל חד כמה מטי ליה תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא אכתי נפישי ליה דעולא לא דק אימור דאמרינן לא דק לחומרא לקולא לא דק מי אמרינן מי סברת בריבועא קא אמרינן בעיגולא קא אמרינן מכדי (ב) כמה מרובע יותר על העיגול רביע (ג) פשו להו ז' מאה ושתין ותמניא אכתי פש ליה פלגא דאמתא היינו דלא דק ולחומרא לא דק תא שמע (ד) הקונה אילן וקרקעו מביא וקורא מאי לאו (ה) כל שהוא לא י"ו אמה תא שמע (ו) קנה שני אילנות בתוך של חבירו מביא וקורא מאי לאו כל שהוא לא הכא נמי י"ו אמה ת"ש (ז) ר"ע אומר הקרקע כל שהוא חייב בפאה ובבכורים (ח) וכותבין עליו פרוזבול ונקנין

כמה מרובע יתר על העיגול רביע. הכי איתא בברייתא דמסכת מדות וכן בעירובין: **הכי** גרס ר"ת פש להו תרי תילתא אמתא. פי' כשתקיף אילן דעולא לעובה רחבה שני שלישי אמה יהא גדול כאילן המשנה שהי' יותר ס"ה אמות ושלש ברוחב אמה שהרי אם תקיף ל"ב על ל"ב מרובעים יעטוך קכ"מ ולד' קרנות מ' שלישים הרי ק"ל ושני שלישים אורך על שני שלישים רוחב תחסר הרביע שהעיגול פחות ישאר ל"ח וכן ס"ה אמה ושלש מחתוך לג' חלקים לאורך תהיה לעובה אחת של קנ"ו ברוחב שלש מחתוך לשנים ותשים זה בצד זה תהיה לעובה ארכה ל"מ על רוחב שני שלישי אמה עוד מצא ר"י בספר (ד) אחר מפורש בגמרת הספר להקיף בחוטים אילן דעולא שהוא ל"ב על ל"ב עד שיהא שני שלישי אמה סביב תחתון החוטין ותפסטם יהיה העליון ארכו ק' שהוא מקיף ל"ג ושלש וכל שם נרחבו טפח יש בהיקפו ג' והתחתון ל"ו שהוא מקיף ל"ב הרי (ה) התחתון פחות מן העליון מכל לד ב' אמות ותחתון העודף מצד אחד ותמצא

לד אחד (ו) האורך לצד הקצר תהיה לעובה ל"ח וכן הוא ס"ה ושלש דרך אמרת תמצ"ל ל"ג ושלש על ל"ג ושלש מרובעים עובה אלף ומאה וי"ח אמות ושלש של שלש שהיא תשעית אמה תחסר הרביעית ישאר תמצ"ל ושלש הרי אילן המשנה ל"ג ושלש על ל"ג ושלש (הג"ה. לו כעין זה שלש סאה הוי י"ו וד' שלישים על חמשים חתוך באמצע ושים זה על זה יהיה עשרים וחמש על שלשים ושלש ושלים) דרך אחרת בית סאה היא מאה על כ"ה תקח השלש לאילן אחד יהיה ל"ג ושלש על כ"ה והם ל"ג ושלש על ל"ג ושלש עגולים שהרי מוסיף הרביע מצד שהיא שלש מלגיו דהיינו ח' אמה ושלש באורך ל"ג ושלש יהיו ל"ג ושלש על ל"ג ושלש מרובעים (ט) (ולספרים דגרסינן פש להו פלגא דאמתא) ועשה אותו עגול שיחסר הרביע שהוספת ויהיה עגול ל"ג ושלש על ל"ג ושלש ולספרים דגרסי פש ליה פלגא דאמתא יש לפרש דחשיב עולא י"ו לכל לד לצד מקום האילן ומקום אילן שלש על שלש נמצא אילן דעולא ל"ב ושלש על ל"ב ושלש כשתקיף מכל לד פלגא דאמתא יהיה ל"ג ושלש על ל"ג ושלש ורביעו משולש מפרש דעולא לא חשיב מקום האילן ומקום האילן הוי אמה על אמה נמצא דהוי אילן דעולא ל"ג על ל"ג ומשם היו מרובעים היה עולה אלף פ"ט תחסר הרביע ישאר תתי"ו ושלשה רבעי אמה ול"ג (י)(הוו) [פשו] להו ז' מאה ושתין ותמניא נמצא האילן המשנה יתר על של עולא י"ו אמה ושלש ורביע ופלגא דאמתא קאי אחיב סאה שהיא תחסרים על חמשים כשתסיר פלגא דאמתא לאורך וכן לרוחב יעלה החסרון חמשים אמה חסר רביע דהיינו ל"ג אילנות ונאילן אחד יעלה י"ו אמה ושלש ורביע וישאר כאילן דעולא: **לחומרא לא** דק. וא"ת והא אמרינן בהמוכר את המדה לא דמייתי ביכורים דמפקע להו מתרומה ומעשר כדאמרינן בהמוכר את הספינה (לקמן דף פא.) ושם) וים לומר דעולא לא מיירי אלא במאי דאינו מביא בתוך י"ו אבל חוץ ל"ו פעמים מביא ופעמים אינו מביא: **אילן** וקרקעו כו'. למאי דמוקי לה בי"ו אמה צריך לפרש מאי אתא לאשמועינן ונראה לרש"י דאתא לאשמועינן ולמידק הא קנה אילן סתם אינו מביא וקורא ואם קנה ב' אפילו סתם מביא וקורא דקנה קרקע וכו"מ דאמר (לקמן פא.) הקונה ב' אילנות קנה קרקע: **הא** שלשה **מביא** וקורא. הוה מצי למיפרך מסיפא דקתני בהדיא במסכת ביכורים בסיפא דהך דמייתי הכא הקונה ג' אילנות תוך של חבירו מביא וקורא אלא דאורחא דגמ' בכמה מקומות שמדקדק מרישא מה איכול [ועי' תוס' שבת לט: ד"ה אלא פניו]: **לא** שש עשרה אמה. וא"ת והא אמרינן בהמוכר את הספינה (לקמן דף פב. ושם) גבי שלשה קנה קרקע וכמה תחתיהן וביניהן וחולה להן כמלא חורה וסלו וי"ל דהתם כשענפי האילן גדולים הרבה ויוצאין חוץ לשם עשרה אמה ואם תאמר קונה אילן אחד אמאי אינו מביא וקורא למ"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי וא"ם ממוכר שדהו לפירות דמביא וקורא לדידיה כדאמרינן בפרק השולח (גיטין דף מז: ושם) ולילא למימר דהאי תנא סבר דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי דהא ר"מ אית ליה דכקנין הגוף דמי בהשולח (שם דף מח.) ובהחובל (ב"ק דף ל. ושם) ואית ליה לקמן (דף פא.) דקונה אילן אחד י)(אינו מביא וקורא) וי"ל דשאם התם שהקרקע קנוי לו עד זמן קבוע אבל הכא אם יתייבש מיד האילן אין לו בקרקע כלום אי נמי התם קרקע קנויה לו לכל דבר למשמש בה פירי ולמיזרע בה סילקא וירקא אבל גבי אילן אין לו אלא יציקה לבדה: **ובוידוי.** פי' בקונטרס דלא גרסינן ובוידוי דלא כתיב במעשר שני (שם) שום וידוי לא מארלך ולא מאלמה אשר נתת לי אע"ג דכתיב ביה ובדק את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו (דברים כו) לא שיהא לו לאחלק אלא לכל ישראל ומיהו על כרחך אין וידוי בלא קרקע דתני עלה בירושלמי אף בוידוי ומכל מקום לא גרסינן ליה מדתני עלה בירושלמי מכלל דבמשנה ליתיה (ה): **ולכתוב** עליה פרוזבול. אבל אמטלטלין אין כותבין פרוזבול מפני שיכול לכלותן והיא הלואה דלא שכיחא ועניין נקוד אע"פ שיכול לכלותו כותבין עליו פרוזבול דלא פליג רבנן במקרקעי והא דכותבין אפילו על קרקע כל שהוא פי' דשב"ס בהשולח (גיטין דף לז. ד"ה אלא) משום דאין אוגאה לקרקעות והוי כאילו יש לו משכון בכל ואין נראה דהכי דאין להן אוגאה ביטול מקח ביתר מפלגא יש להן אלא היינו טעמא משום דגבי והדר גבי כמעשה דקטינא דתליי (כתובות דף לא.): דע"י כך ראוי לגבות כל חובו וכענין זה איכא סוף פרק כל הגט (גיטין דף ל.): גבי המלוה מעות את הכהן כו' הנים אלא מתנו גובה אלא קורדום: [ועי' תוס' גיטין לז. ד"ה אלא ותוספות קדושין כו: ד"ה ולכתוב]:

(א) (לקמן דף קא.) עירובין יד: ודף עו: ע"ז: סוכה ח. [אהלות פי"ב מ"ו], ב) בכורים פ"ח מ"ו פ"ח מ"ו [ניטין מח.], ד) קדושין כו. פאה פ"ב מ"ו [לקמן קנ., ה) ל"ל ס"ה, ו) ל"ל ל"ד, ז) ל"ל אחר. רש"ס, ח) רש"ל מ"ז, ט) רש"ס, י) [ל"ל מביא ואינו קורא], כ) [עי' תוס' קדושין כו. ועי' תי"ט ד"ה ובבכורים וכו' פתיחת תוס' ע"ב].

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא בי' ל"ל ד"ה בשבועות. עיין לקמן דף עא ע"ב תוס' ד"ה ולא:

הגהות הב"ח

(א) גמ' בית סאה בשבילן עד עצרת כמה הוו: (ב) שם על העיגול רביע (פשו להו ז' מאה ושתין ותמניא) תפ"מ וע"ב כ' מעולם לא גרס לה: (ג) רש"י ד"ה וכמה מרובע וכו' דהשתא פשה ליה שיעורא דמתני': (ד) תוס' ד"ה הכי גרס ר"מ וכו' בספר אחד מפורס בגליון הספר וכו' עד שיהא רוחב החוט שני שלישי אמה: (ה) בא"ד הרי אורך המתמון פחות מן העליון:

מוסף רש"י

כמה מרובע יותר על העיגול רביע. דהא כל עיגול שרחבו אמה יש בו היקף שלש אמות כדתנן במתני' (ערוכין יג:) ואם היה מרובע אמה על אמה היה לו היקף ד' אמות, אמה לכל רוח, נמצא מרובע יתר על העיגול רביע (שם יד: והדברים נראים בעיניהם, דאילו אמה בעגילה חוט שלש אמות מקיפה, ואמה מרובעת לריבה חוט ד' לפובבה, אמה לכל רוח (סוכה ח.). קנה שני אילנות בתוך של חבירו. דק"ל (לקמן פא.), שלא קנה קרקע, הלכך אינו קונה, דלא מצי למימר פרי האדמה אשר נתת לי (ניטין מח.). הא שלשה. דק"ל דקנה קרקע תמתיהן וכיינהן כמלא אורה ומלו (שם). וכותבין עליו פרוזבול. דאמרינן בפרק גיטין (לו.) אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע ואם יש קרקע כל שהוא לזה כותבין עליו פרוזבול לף תחוב גדול ושוב לא תשמטנו שביעית, דכי תקון הלל פרוזבול אשביעיה קרקעות תקון, דתלוה המלוה היא (קדושין כו.).

רבינו גרשום

כמה הוו להו. כלומר עשר נטיעות הללו המפורזות בכל בית סאה בשוה לאלו נטיעות כמה הוי בין נטיעה לנטיעה: תרין אלפין וחמש מאה אמין. דק"ל בית סאה הוי נ' על נ' אמה כדגמרי' מחצר המשכן והני נטיעות מפוזרות בנ' על נ' ועבשיו חלק נ' [על] חמשים לרצועות שכל רצועה מבת נ' אמה אורך ואמה רוחב הויין נ' רצועות ועכשיו חבר הני רצועות ראשה של זו בצד ראשה של זו שהחא הכל רצועה אחת המצא ארבה אלפים וה"ק אמה ובריחב רצועה אמה ועכשיו מדה אותן נ' נטיעות בשוה באורכה של רצועה זו המצא בין כל נטיעה ונטיעה ר"ן אמה אויר ומש"ה צריך לחרוש כל בית סאה הלא מהני כלל חרישה של אילן זה לאילן זה אם לא יחרשו לכולן מפני שמרוחקות הן כל כך זו מזו כדאמרן ומקשי' הא לא הוו להו כלומר אכתי חשבון של נ' נטיעות הללו אינו מגיע כלל לחשבון של אילן עולא אפי' למחצית חשבונו לפי שעולא לאילן א' היה נותן ט"ו אמה לכל ד' רוחות שיונק היינו ל"ב אמה על ל"ב אמה צא ופרוס ועשה מהן רצועות ל"ב שכל אחת ל"ב אורך ואמה רוחב וצרפם לרצועה אחת תמצא שעולות לי' רצועות שכל אחת ל"ב אורך ועולה חשבונם ט' מאות וס' אמה ועדיין נשתיירו בידך ב' רצועות שכל אחת ל"ב אורך ואמה רוחב הרי חשבונם ס"ד אמות צרוף אלו ס"ד על תשע מאות וס' ובא החשבון אלף וכ"ד שכך עולה חשבון אילן אחד שאמר עולא באורך. וחשבון אורך של אחד מעשר נטיעות לא הוי אלא ר"ן ואכתי מנא ליה לעולא דמצריך כל כך. אלא מרישא מדחנן כו' כלומר אל תתמה מחשבון של י' נטיעות שאינו בא לחשבונו של עולא לפי שהנטיעות קטנות וכחורות לא צריך להו הרחקה כולי האי מש"ה סגי להו בר"ן הרחקה אבל באילן שאמר עולא בזקן שגדל כל צרכו קאמר דמינק ט"ד אמה מכל רוחותיו שעולה חשבונו בפישוט תתר"ד כדפרישית אלא מרישא ג' אילנות שכבר גדלו כל צרכן אפי' הן של ג' בני אדם ונטועין בתוך בית סאה הרי אלו מצטרפין כמו שאם היו של אדם אחד וחורשין כל בית סאה בשבילן שלא יקלקלו עד ר"ה שנכנס שביעית:

עין משפט נר מצוה

קכ א ב מי' פ"ב מהל' ביכורים הל' יג:
קג ג מי' סס פ"ד הלכה ד:
קד ד מי' סס פ"ב הלכה יג:
קה ה מי' פ"ב מהל' מתנות עניים הל' ג:
קו ו מי' פ"ע מהל' שמיטין הל' יט סמג לאוין רעא טוש"ע ח"מ תי' סז סעיף כב:

רבינו גרשום (המשך)

כמה הוו להו לכל א' מהללו ג' אילנות ברצועות פשוטות תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא אמין שזהו השליש של חשבון בית סאה שחשבנו למעלה כ"ה מאות מישתכח דבין אילן לאילן תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא ואכתי נפיש ליה חשבון של עולא על האי חושבנא מאתן פחות ט'. ומשני עולא לא דק כלומר לא דקדק בדבר כל כך שהעמיד חשבון האילן על זה. ומקשי' איתמר דאמרי' לא דק היכא דאיכא חומרא שאם היה מחמיר והיה מצריכו בפחות משיעור זה להביא ביכורין אמרי' ליה אימור לא דק ל). אבל לחומרא אי לא דק ומי אמרי' דצריך ט"ו אמה לכל רוח כדפרישית אית ליה קולא דפחות מט"ז אמה שעולה חשבון לאלף וכ"ד אם נטע הוא אין מביאין ממנו ביכורין משום דקא ניקי משדה חבירו והיינו קולא ודוה ליה לעולא לעיין ולדקדק שלא יפטרנו מביכורין אלא כדינו ומאי לקולא לא דק: מי סברת. דהא דקחשיב עולא ט"ו אמה לכל רוח דאמות מרובעות קא בעי דאית להו מורשא דקרנתא בעגולא קא אמרי' דחשיב סביבות האילן ט"ו אמה בלא מורשא דקרנתא. ואכתי מקשה ליה למאי דבעי לתרוצי באמות עגולות מכדי כמה מרובע יותר על העיגול רביע וכשתציא הרביע מן אלף וכ"ד אמות לא משתייר לך אלא תשס"ח כיצד מח' מאות תשלך מאתים נשתיירו שש מאות ומאתים תרצא ג' הרי חזי ד' מאות וג' אמות עגולות ומכ"ד תשליך הרביע נשתיירו י"ח ואותן י"ח מוסיף על ד' מאות וג' הרי תשס"ח ואכתי אין מגיע חשבון של עולא לתמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא לפי שחשבון של עולא שכשחושב בעיגול הוא פותח חצי אמה מכלל ד' כ) אמות האילן מחשבון של תמני מאה ותלתין ותלתא וחשבון עולא לחשבון זה צריך אתה להביא ד' רצועות של ד' רוחב חצי אמה ואורך כל אחת ל"ב אמה שהן ס"ד ותשימם מכחוץ לאלו תשס"ח אמה עגולות תשים אותן ד' רצועות בריבוע ולא בעיגול ויבא החשבון שזה ומהיכן אתה נוטל אותן ס"ד אמה שאתה מחלק לד' רצועות של אורך ל"ב (אורך ל"ב) אמה ורוחב חצי אמה שאתה משים בריבוע מתרץ לעיגול זה מכאן אתה נוטל לפי חשבון תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא היא עודף על ד' מאות וס"ח ששים וד' אמות ושלישי אמה ומחשבון זה אינו חושב אותו שליש אמה שאינו דבר חשוב אלא ס"ה אמות חושב מס"ד אמות נעשה אותן ד' רצועות שארכן ל"ב ורחבן חצי אמה ואותה אמה חמישית הנשארת חלוק אותה לד' רביעי אמה ויהיה כל רביע חצי אמה אורך וחצי אמה רוחב ותן אלו ד' רבעין לד' הקרנות של רצועות למלאות הזויות והיינו דקאמר אכתי פש ליה לעולא פלגא דאמתא בבציר חשבונו מחשבון ג' אילנות והיינו דלא דק עולא ולחומרא לא דק שמחייב להביא ביכורים בפחות משיעור בריייתא של ג'

אילנות. והא דלא חשבינן ההוא שליש אמה משום דאי מרבעת לה להוספה על רצועות של חצי אמה לא היתה אפי' כחוט השערה מש"ה לא חשיב ליה: מביא וקורא. מן הארץ אשר נתת לי: מאי לאו. דקני קרקע כל שהוא וקשיא לעולא דאמר דאילן הסמוך לתוך ט"ו אמה גזלן הוא: מביא ואינו קורא. משום דקי"ל דקנה [שני] אילנות בתוך שדה חבירו לא קנה קרקע אבל ג' אילנות דקנה קרקע מביא וקורא. מאי קנה קרקע לאו דקנה כל שהוא וקשיא לעולא. לא ט"ו אמה קנה מן האחרון ועד חבירו: ולכתוב עליה פרוזבול. דהיינו חקנת עשירים שהיו מלוים על משכון קרקע דלאו שמיטה משמט לא מלוה על המשכון וכתוב הכי מוסרני לכם אגב קרקע ב"ד פלוני ופלוני חוב שיש לי על פלוני שאגבנו בכל שעה שארצה וחותמין עליו ב"ד אלמא דקרקע כל שהוא חייב בביכורים אע"ג דסמיך האי קרקע למצר אחר וקשיא לעולא:

ל) נראה דל"ל אבל לקולא לא דק מי אמרינן כיון דמצריך יכו'. כ) מולי ל"ל מכל ד' לידי האילן: